

**DASHTI QIPCHOQ O'ZBEKLARINING O'ZBEK XALQI MA'NAVIY
HAYOTI TAKOMILLASHISHIDA TUTGAN O'RNI***Payzullayev Shodiyor**Jizzax davlat pedagogika universiteti**1-bosqich magistranti*

Annotatsiya: Dashti Qipchoq o'zbeklari o'zbek xalqining ma'naviy hayotini shakllantirish va takomillashtirishda hal qiluvchi ro'l o'ynagan. Ushbu maqolada so'fiylik, diniy sinkretizm va madaniy merosni o'zbek jamiyatida ma'naviy o'zgarishlarni rivojlantirishning asosiy elementlari sifatida saqlashning o'zaro ta'siri yoritib berilgan ushbu ta'sirning tarixiy va madaniy konteksti ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: Dashti qipchoq o'zbeklari, ma'naviy hayoti, o'zbek xalqi, madaniy ta'siri, diniy an'analari.

Аннотация: Решающую роль в становлении и совершенствовании духовной жизни узбекского народа сыграли узбеки-степняки-кипчаки. В этой статье рассматривается исторический и культурный контекст этого влияния, в котором освещается взаимодействие суфизма, религиозного синкретизма и сохранения культурного наследия как основных элементов развития духовных изменений в узбекском обществе.

Ключевые слова: степные кыпчакские узбеки, духовная жизнь, узбекский народ, культурное влияние, религиозные традиции.

Annotation: The Dashti Kipchak Uzbeks played a decisive role in the formation and improvement of the spiritual life of the Uzbek people. This article examines the historical and cultural context of this influence, in which the interaction of Sufi, religious syncretism and the preservation of cultural heritage as key elements of the development of spiritual change in Uzbek society is highlighted.

Keywords: Steppe Kipchak Uzbeks, spiritual life, Uzbek people, cultural influence, religious traditions.

KIRISH

Bugun yangi O'zbekistonda uchinchi renessansga poydevor qo'yish maktab ostonasidan boshlanar ekan, xorijiy tillarni o'rganish va bilish, eng so'ngi zamonaviy bilimlarni egallash va texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy qilish uchun tilning ahamiyati muhimdir. Shuning uchun ham qabul qilinayotgan dasturlar azaliy ilmiy, ma'naviy va ma'rifiy qadriyatlarning uzluksiz tiklanishidan darak beradi. Yangi O'zbekistonda falsafiy fanlarni o'qitishda buyuk mutafakkirlarning hayoti va faoliyati, asarlari va bu asarlarning bugungi kun uchun ahamiyatini tarixiy metoddan foydalangan o'rganish yo'lga qo'yilayotganligi fuqarolarda vatanga sadoqat,

tadbirkorlik, irodalilik, mafkuraviy immunitet, mehr-oqibatlilik, ma'suliyatlilik, bag'rikenglik, huquqiy madaniyat, innovatsion fikrlash, mehnatsevarlik kabi axloqiy fazilatlarni shakllantirishda muhim ahamiyatga egadir.

Mustaqillik yillarida xalqimiz o'rtasida milliy o'zligimizni anglashga bo'lgan intilish yuksala borib, o'tmishimizga, ajdodlarimizning shonli yo'li va boy ma'naviy merosiga qiziqish kuchaydi. Darhaqiqat, tarixchilar oldida turgan eng dolzarb va ustuvor vazifalardan biri o'zbek xalqining kelib chiqishi (etnogenezi) tarixini xolisona tadqiq etishdan iborat. Ushbu maqolada o'zbek xalqining shakllanishi jarayonini tadqiq qilgan olimlarning ilmiy qarash va asarlariga qisqacha to'xtalib o'tamiz.

Qayd etish lozimki, tilga olingan Dashti Qipchoq o'zbeklari o'zaro urug'-qabilachilik munosabatlarida kun kechirib, asosan ko'chmanchi chorvachilik turmush tarzida yashashar edi. Ularning xo'jalik xususiyatlari O'rta Osiyoning tubjoy turg'un aholisi hayotidan tubdan farq qilgan. Lekin ular Movarounnahr va Xorazm diyorlariga kelib o'rtnashgandan keyin, mahalliy xalq bilan omuxtalashib yangi o'zbek millatini shakllantirishgan.

Xorazm arxeologik-etnografik ekspeditsiyasi rahbari dunyoga mashhur olim S.P.Tolstov esa o'zbek xalqining etnogenetik jarayoni Qang' davlati hududida boshlanganligini qayd etadi. Qang' davlatining hududida va u egallab turgan mintaqalarda o'zbek xalqining ilk ajdodlari yashagan, ularning etnik tarkibi va tili bir xilda bo'lmagan" deb ta'kidlaydi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O'zbekiston tarkibidagi alohida etnik guruh bo'lgan Dashti Qipchoq o'zbeklari o'zbek xalqining ma'naviy hayotini shakllantirish va takomillashtirishda muhim rol o'ynagan. Asrlar davomida ularning boy madaniy merosi, diniy an'analari va tarixiy hissalarini O'zbekistonning ma'naviy va madaniy manzarasida o'chmas iz qoldirdi. Ushbu maqolada Dashti Qipchoq o'zbeklarining o'zbek xalqining ma'naviy hayotiga ko'p qirrali ta'siri, ularning diniy xilma-xillik, badiiy ifoda va madaniy o'ziga xoslikka qo'shgan hissalarini yoritilgan.

Dashti Qipchoq o'zbeklarining o'zbek xalqining ma'naviy hayotiga ta'sirini o'rganish uchun ushbu tadqiqotda tarixiy va madaniy tahlil yondashuvi qo'llanilgan. Birlamchi va ikkilamchi manbalar, shu jumladan tarixiy hujjatlar, ilmiy tadqiqotlar va madaniy asarlar ularning ta'siri haqida to'liq ma'lumot berish uchun ishlatiladi.

Dashti Qipchoq o'zbeklari, deb ham tanilgan Qipchoq o'zbeklari yoki Nogay o'zbeklari, katta o'zbek etnik guruhining kichik guruhidir. Ular asosan Qozog'iston, O'zbekiston va Markaziy Osiyoning boshqa qismlarida joylashgan. Garchi ular boshqa ba'zi o'zbek kichik guruhlari singari keng tan olinmasa ham, ular o'zbek xalqi va Markaziy Osiyo mintaqasining ma'naviy-madaniy hayotida muhim rol o'ynagan.

- n'anaviy e'tiqodlarni saqlash: Dashti Qipchoq o'zbeklari ko'pincha Markaziy Osiyoning an'anaviy e'tiqod tizimlarini, jumladan, tasavvufning turli shakllarini

saqlab qolishgan. Tasavvuf-bu ma'naviyat va Xudo bilan shaxsiy aloqaga katta e'tibor beradigan Islomning sirli bo'limi. Dashti Qipchoq o'zbeklari o'zlarining so'fiylik tariqatlari va amaliyotlari orqali o'zbek madaniyati doirasida ma'naviy an'analar va tasavvufni saqlashga o'z hissalarini qo'shdilar.

- **Islom ta'limini targ'ib qilish:** Dashti Qipchoq o'zbeklarining ko'pchiligi Islom ta'limi va ilmiga jalb qilingan. Ularda diniy maktablar va madrasalar tashkil etilgan bo'lib, u erda talabalar Qur'on, Islom ilohiyoti va huquqshunoslikni o'rganishlari mumkin. Bu o'zbek xalqining diniy bilim va ma'naviyatini chuqurlashtirishga xizmat qildi.
- **Madaniy almashinuv:** Dashti Qipchoq o'zbeklari, boshqa o'zbek kichik guruhlarini singari, qo'shni turkiy va fors tilida so'zlashuvchi jamoalar bilan madaniy almashinuvga jalb qilingan. Ushbu almashinuv yangi g'oyalar, san'at turlari va an'alarini joriy etish orqali o'zbek xalqining ma'naviy va madaniy hayotini boyitdi.
- **So'fiylarning buyruqlari:** ba'zi Dashti Qipchoq o'zbeklari O'zbek xalqining ma'naviy hayotiga chuqur ta'sir ko'rsatgan so'fiylarning buyruqlarini asos solgan yoki ularga qo'shilgan. Ushbu so'fiylarning buyruqlari ko'pincha ma'naviy amaliyotlarni, o'zini poklashni va Islomni chuqurroq tushunishga intilishni ta'kidlaydi. Ular turli etnik kelib chiqishi bo'lgan izdoshlarni jalb qilib, Markaziy Osiyodagi turli ma'naviy hamjamiyatga hissa qo'shdilar.
- **Dinlararo munosabatlar:** Markaziy Osiyo tarixan turli madaniyat va dinlarning chorrahasi bo'lib kelgan. Dashti Qipchoq o'zbeklari dinlararo munosabatlar va boshqa diniy jamoalar bilan muloqotda bo'lib, bag'rikenglik va hamkorlik ruhini tarbiyalab, mintaqaning ma'naviy manzarasini boyitdi.

Ta'kidlash joizki, o'zbek xalqining ma'naviy hayoti xilma-xil, turli kichik guruhlar va mintaqaviy tafovutlarga ega. Dashti Qipchoq o'zbeklari, boshqa o'zbek kichik guruhlarini singari, Markaziy Osiyodagi bu boy ma'naviyat va madaniyat gobeleniga noyob hissa qo'shgan.

Dashti Qipchoq o'zbeklarining o'zbek xalqining ma'naviy hayotiga qo'shgan hissalarini shubhasizdir. Ularning diniy sintezi turli dinlar o'rtasida uyg'unlikni targ'ib qilib, xilma-xil va inklyuziv ma'naviy manzarani yaratishga yordam berdi. Bundan tashqari, ularning madaniy ifodalari o'zbek badiiy an'alariga teranlik va jo'shqinlik qo'shib, kelajak avlodlar uchun Ilhom manbai bo'ldi. Bundan tashqari, ularning an'alarini asrab-avaylashga sodiqligi O'zbekistonning ma'naviy merosi saqlanib qolishi va rivojlanishda davom etishini ta'minlaydi.

XULOSA

Dashti Qipchoq o'zbeklari o'zlarining noyob diniy urf-odatlarini, madaniy ifodalari va urf-odatlarini saqlash orqali o'zbek xalqining ma'naviy hayotini yaxshilashda hal

qiluvchi rol o'ynagan. Ularning ta'siri O'zbekistonda ma'naviyat va o'ziga xoslikning boy gobeleniga hissa qo'shdi, uning xalqi o'rtasida birlik va hamjihatlikni targ'ib qildi.

Dashti Qipchoq o'zbeklarining o'zbek xalqining ma'naviy hayotiga qo'shgan hissasini yanada oshirish uchun dinlararo muloqot va madaniy almashinuvni qo'llab-quvvatlash va targ'ib qilishni davom ettirish zarur. Bundan tashqari, ularning boy an'analari va san'at turlarini hujjatlashtirish va saqlash, kelajak avlodlarga etkazilishini ta'minlash uchun harakat qilish kerak. Dashti Qipchoq o'zbeklarining merosini e'tirof etish va nishonlash orqali O'zbekiston bundan buyon ham rang-barang va ma'naviy boy xalq sifatida gullab-yashnashi mumkin.

REFERENCES.

1. Javlonbek Begaliyev Rayimnazarovich. (2020). XIVA XONLIGI TARIXSHUNOSLIGI. Science and Education, 1(7), 625-631
2. Тошев, Солежон Аҳматжонович. (2020). ТУРКИЯДА МАРКАЗИЙ ОСИЁ ТАРИХИНИНГ ЎРГАНИЛИШИ. Science and Education, 1(6).153
3. Тошев, Солежон Аҳматжонович.(2020). Ўзбекистон совет мустамлакачилик даври тарихининг Туркияда ўрганилиши. Ўтмишга назар.2(2-махсус сон). 347- 353
4. Abdurakhmanova, J. N. (2020). The policy of tolerance in Uzbekistan (in the case of Greeks). International Journal on Integrated Education, 2(5), 212.
5. G'afforov, Y., Nafasov, A., & Nafasova, Z. (2020). From the History of the Beginning of the "Great Game". Journal of Critical Reviews, 7(11), 2798-2802.
6. Javlonbek Rayimnazarovich Begaliyev. (2020). XIVA XONLIGI TARIXSHUNOSLIGI. Science and Education. 1 (6), 153-160.
7. Nasirov Otabek., Usmanov Farhod, & Begaliyev Javlonbek. (2020). Order of Creation of Joint-Stock Companies in Turkestan in the Late XIX -Early XX Centuries and Participation of Foreign Capital in It. International Journal of Psychological Rehabilitation 24 (7), 8034-8042